

SOCIALINIAI KŪNAI IR INDIVIDO TAPATUMAS VEIKIANT *TECHNĖ* IR *LOGOS*

Romualdas Ginevičius

Vilniaus Gedimino technikos universiteto
Verslo vadybos fakulteto
Įmonių ekonomikos ir vadybos katedra
El. paštas: romualdas.ginevicius@adm.vgtu.lt

Tomas Kačerauskas

Vilniaus Gedimino technikos universiteto
Humanitarinio instituto
Filosofijos ir politologijos katedra
El. paštas: tomas@hi.vgtu.lt

Straipsnyje nagrinėjama visuomeninė erdvė, veikiama įvairių socialinių kūnų, kaip individo egzistencinio tapimo aplinka. Logos interpretuojamas kaip tam tikrų socialinių nuostatų visuma, technė – kaip egzistencinės kūrybos menas. Plėtojamos tezės: socialinių grupių kūniškumas suponuoja polifoninę individo egzistencinio tapimo aplinką; egzistuojantis nuo gimimo iki mirties kūniškas (veikiantis ir kenčiantis) individas yra socialinės grupės konstitucinis analogas ir dalyvis. Teigiama, kad individas, įgyvendinantis savo egzistencinį projektą, yra įvairių bendrijų sankirtos mazgas ir visuomenės jungiamoji grandis. Kadangi nesą vieno visuomenės logos, persmelkiančio visas socialines aplinkas, egzistuojantis individas tampa tiek jų sąryšio mazgu, tiek socialinio horizonto plėtros veiksniumi. Pasak autorių, visuomenė sudaro rišlų organizmą ne turėdama bendrą logos aplinką, bet susidėdama iš joje tapančių individų, kurie savo egzistenciniu projektu susieja skirtingus logos. Teigiama, kad egzistencinė kūryba reikalauja egzistencinio pasirinkimo įgūdžių daugiamatėje socialinių kūnų sąveikų kintančioje logos aplinkoje. Nagrinėjamas filosofijos vaidmuo mokslo visuomenėje apskritai ir technikos universitete konkrečiai. Anot autorių, filosofinis diskursas – išskirtinis kitų teorinių diskursų atžvilgiu, nes jis laiduoja perėjimą iš vienos egzistencinės-prasmės provincijos į kitą. Filosofinis diskursas, pažadindamas minties kovą, išjudinąs kitų teorinių diskursų plėtrą, t. y. padedąs jiems įveikti savo uždaramą.

Pagrindiniai žodžiai: socialiniai kūnai, tapatumas, individas, egzistencija, logos, technė, filosofijos diskursas.

Kas yra socialiniai kūnai? Koks jų vaidmuo formuojantis asmens kaip bendruomenių priklausinio tapatumui? Kokios bendruomenių sąsajos miesto, tautos, valstybės visuomenėse, kurios savo ruožtu sudaro sąveikaujančius socialinius kūnus? Kokios jų ribos, asmeniui kuriant savo egzistencinį projektą socialinėje

aplinkoje kaip judriame socialinių kūnų sąveikos fone? Koks čia *technė* ir *logos* vaidmuo, technologiją interpretuojant etimologiškai ir egzistenciškai, t. y. kaip gyvenimo meną (*technė*) kalbinėje aplinkoje (*logos*)?

Nagrinėdami šiuos klausimus neišleisime iš akių socialinių formų fenomenologijos ap-

skritai ir kūno fenomenologinės sampratos konkrečiai. Todėl mums bus parankus Schütz, ne tik pateikęs socialinės fenomenologijos apmatų (Schütz; Luckmann 1975), bet ir traktavęs socialinį pasaulį kaip kūnų sąveikos aplinką (Schütz 2003a, 2003b). Drauge laikysimės kultūros kaip egzistencinės kūrybos strategijos, kuri leis asmens tapatumą traktuoti kaip dinamiško egzistencinio tapso socialinėje (kalbinėje) aplinkoje išdavą. Mūsų manymu, egzistencinė asmenų, turinčių kūniškas ribas ir intencijas, tapso koncepcija sudaro alternatyvą Habermaso komunikatyvaus veiksmo teorijai (Habermas 1995a, 1995b), kurios mūsų tema neleis atidžiau panagrinėti. Atsigręšime ir į Husserlio kūno koncepciją (Husserl 1952), maitinusią Schützto kūno sampratą.

Kalbant apie socialinių grupių kūniškumą, iškyla metaforiškumo problema: ar ir kiek asmens kūno aspektus galime perkelti nagrinėjant bendruomenių ribas bei sąveikas? Apie socialinių grupių kūniškumą galima kalbėti tik metaforiškai (*metaphorein* – perkelti), t. y. pasitelkiant kalbos (*logos*) figūrą. Taigi kalba – ne tik žinių perdavimo (komunikacijos) priemonė, bet ir mūsų dvasinės aplinkos sandas, apibrėžiantis jos ribas. Paradoksas: *kūno įvardijimas leidžia išplėsti dvasinės aplinkos kaip individo egzistencinio tapso ribas*. Tai asimetriška tezė fenomenologinio suskliautimo (*epochē*) tezei, kuri suponuoja teoretizavimo paradoksą, pateiktą Schützto (2003c). Abu minėtus paradoksus panagrinėsime pasitelkę universiteto, kur sąveikauja skirtingų mokslo bendruomenių kūnai, pavyzdį.

Perfrazuodami minėtą paradoksą suformuluosime mūsų didžiąją tezę: *socialinių grupių kūniškumas suponuoja polifoninę individo egzistencinio tapso aplinką*. Šią tezę galima apgręžti: *egzistuojantis nuo gimimo iki mirties*

kūniškas (veikiantis ir kenčiantis) individas yra socialinės grupės konstitucinis¹ analogas ir dalyvis. Analogija čia žymi ne tiek panašumą (sąkėmė, kad panašumas tarp individo ir socialinės grupės tėra netiesioginis, perkeliantis), kiek abipusę sąveiką, individui ir bendrijai steigiant vienas kitą. Taip priartėjame prie platoniškosios analogijos – *ana ton logon* – prasmės, leidžiančios individą ir bendriją traktuoti kaip sąveikaujančius bendroje *logos* terpėje dalyvius. *Logos* čia ne tik kalba, kurią individas išmoksta socialinėje (šeimos, miesto, tautos) terpėje, bet ir dvasinė jo ir jo bendrijos aplinka, kurią jis praturtina savo egzistencija. Taigi *logos* – tiek individą turtinanti, tiek jo plečiama bendrijos aplinka, kurios ribos nuolat kertasi su kitų bendrijų ribomis. Visuomenė nėra tortas, sudarytas iš socialinių grupių sluoksnių. Socialinės grupės – darbinės, akademinės, religinės, tautinės – susikirsdamos įvairiomis kryptimis, ištrina viena kitos ribas. *Individas, įgyvendinantis savo egzistencinį projektą, yra įvairių bendrijų sankirtos mazgas ir visuomenės jungiamoji grandis*. Egzistencinis projektas, susidedantis iš prisiminimų, siekių, vaizdinių, nuostatų, formuojasi tam tikroje *logos* aplinkoje, kurią individas išplečia jį įgyvendindamas. *Kadangi nėra vieno visuomenės logos, persmelkiančio visas socialines aplinkas², egzistuojantis individas tampa tiek jų sąryšio mazgu, tiek socialinio horizonto plėtros veiksmu*.

Nors kai kurie platonizmai³, kaip antai *ana ton logon*, dalyvavimas (*methexis*), mums parankūs (*zuhandene*, anot Heideggerio) šiame darbe, sąveikaudami su kitomis filosofemomis (tarkim, egzistencinio mąstymo) jie sudaro

¹ Anot Husserlio, *konstituuierende* – steigiantis.

² Plg. kalbos žaidimų, anot Wittgensteino (1990).

³ Dar viena bendrija – visų laikų platonikų.

naujus darinius⁴ naujoje mąstymo (*logos*) erdvėje, kuriamoje mūsų gyvenimu nuo gimimo iki mirties. Kitas paradoksas: *visuomenė sudaro rišlų organizmą ne turėdama bendrą logos aplinką, bet susidėdama iš joje tampančių individų, kurie savo egzistenciniu projektu susieja skirtingus logos*.

Norėdami išskleisti ir pagrįsti minėtas tezes, pirmiausia panagrinėsime Schützo kūno sampratą, kuri paremta Husserlio koncepcija (*Schützo kūno samprata*), vėliau – socialinių relevancijų koncepciją (*Socialinės relevancijos ir teoretizavimo paradoksas*), galiausiai – socialinių kūnų, susietų individo egzistencinių siekių, idėją (*Gyvenimo technė*). Kaip minėta, pasitelksime technikos universiteto, kur formuojasi studento egzistencinės nuostatos, akademių bendrijų pavyzdį.

Schützo kūno samprata

Schützas kūną nagrinėja kaip socialinių santykių veiksnį, kaip kito aš (*alter ego*) suvokimo prielaidą. Atsižvelgdamas į tai, jis išskiria septynis kūno aspektus: 1) kaip čia (*hic*) polį, 2) kaip ribų įsisąmoninimą, lydintį mano veiklą, 3) kaip mano motorikos ir suvokimo šaltinį, 4) kaip mano poveikio įrankį, 5) kaip erdvinį išgyvenimą, 6) kaip koordinacių sistemą, 7) kaip mano senėjimo objektą (Schütz 2003a: 45). Pirmasis modusas apibrėžia atspirties poziciją ir siejasi su penktuoju (erdviškumu) ir šeštuoju. Penktasis reiškia dalyvavimą vienoje erdvėje drauge su kitais socialinio veiksmo dalyviais. Tai siejasi su ketvirtuoju – kūno kaip poveikio kitiems dalyviams ir bendrai erdvei, kuri įribinama kiekvieno veiksmo metu (ant-rasis modusas). Septintasis sietinas su egzis-

⁴ *Logos* mes traktuojame ne kaip dievišką statišką idėją, bet kaip kuriamą drauge su kitais egzistencijos dalyviais aplinką.

tencija – būtimi myriop (*Sein zum Tode* – Heideggeris). Čia atkreiptinas dėmesys į tai, kad svarbus egzistencijos matmuo – kūniškumas, maitinantis egzistencinį kūrybiškumą, mums savo gyvenimu pildant dvasinę erdvę kitiems jos dalyviams. Šią egzistencinę interpretaciją mes linkę taikyti tiek šeštajam, tiek visiems kitiems modusams: koordinacių sistema kaip egzistenciškai reikantiškų⁵ prisiminimų, nuostatų, vaizdinių visuma, kurios atžvilgiu mes projektuojame savo veiksmus. Tai mūsų *hic*, iš kur eina mūsų pastangos atkovoti egzistencinę erdvę, kurios ribos vis perkeliamos. Drauge tai gimimo ir mirties⁶ – įtampos ir išraiškos laukas, kurio dalyviai ne tik veikia (aktyvumas), bet ir kenčia (pasyvumas)⁷. Vėliau matysime, kokie iš šių modusų svarbūs bendriją traktuojant kaip socialinę grupę.

Schützo nuostata kūno atžvilgiu yra paveldėta iš Husserlio, kurį mes taip pat linkę interpretuoti egzistenciškai. Anot Husserlio, „pažįstami daiktai egzistuoja tik reliatyviai, jie priklausomi vienas nuo kito savo būties sąlygomis, nuo pažįstančiųjų kūnų ir dvasios“⁸ (1952: 171). Kitaip tariant, daiktai mūsų gyvenamojoje erdvėje iškyla kaip mūsų egzistencinių siekių koreliatai. Šia prasme galima kalbėti apie įdaiktinimą (bet ne sudaiktinimą, kurį sietume su vartojimo santykiais), analogiš-

⁵ Relevancija (tematinė, interpretacinė, motyvacinė) – pamatinė Schützo socialinės fenomenologijos (Schütz; Luckmann 1975) sąvoka.

⁶ Tiek gimimą, tiek mirtį suvokiame metaforiškai dvejopa prasme: 1) juos įsisąmoniname analogiškai, 2) jie mus perkelia į autentišką (*eigentliche* – Heideggeris) egzistenciją.

⁷ „*Dein Leib ist für mich hingegen vor allem Ausdrucksfeld <...>. In diesem Ausdrucksfeld manifestiert sich für mich Deine Aktivität und Passivität, Dein Handeln und Leiden, Tun oder Wirken.*“ (2003b: 116)

⁸ [D]ie erfahrenen Dinge <...> existieren nur relativ, sie sind voneinander in ihren Seinsbeständen abhängig, mit abhängig von den Leibern der Erfahrenen und von ihren Seelen.

ką minėta prasme (bet ne tapatų) įribinimui. Kita Husserlio ištara mums taip pat svarbi: kiekvienas pažįstantysis „norėdamas pažinti daiktus <...> turi pažinti jų tapatumą būdamas įsijautęs su kitu pažįstančiuoju, tam jis turi turėti kūniškumą ir priklausyti tam pačiam pasauliui“⁹ (1952: 82). Viena, daiktai parankūs tiek, kiek jie tampa mūsų egzistencinio projekto sandais, gebančiais jį pakreipti ir išplėsti. Kita, jie įgauna prasmę tik kalbant apie mūsų egzistencinius siekius. Drauge su mūsų prisiminimais, siekiais ir vaizdiniais jie sudaro „prasminę provinciją“ (*Sinnprovinz* – Schützcas). Ši provincija, kurią, perfrazavę Schützcas, pavadinsime egzistencine-prasmine, iškyla kaip mūsų tapsmo erdvė, kuri yra neišvengiamai socialinė, nes apima ir kitus individus¹⁰, veikiančius mūsų egzistencinį projektą drauge su kitais dalyviais (daiktais, vaizdiniais, Dievu¹¹).

Visi egzistencinio projekto dalyviai – analogiškai sudarydami egzistencines sąsajas, individui tampant tam tikroje *logos* erdvėje. Tai individo gimtoji, t. y. jo gimimo ir tapsmo aplinka, kurią jis plečia kurdamas savo egzistenciją. Ši egzistencinė kūryba apima tiek mūsų profesinę veiklą, tiek rūpinimąsi šeima, tiek laisvalaikio pomėgius, tiek menines intencijas, tiek fantazijas ir planus, tiek neramius sapnus, tiek slaptus prisiminimus, tiek mirties baimę. Visa tai sudaro egzistencinį mazgą ir lai-

⁹ [Jeder Erkennende] muß die Dinge <...> erfahren, muß, wenn er diese Identität auch erkennen soll, mit dem anderen Erkennenden im Einfühlungsverhältnis stehen, er muß dazu Leiblichkeit haben und zur selben Welt gehören etc.

¹⁰ Schützcas juos vadina sanžmonėmis (*Mitmenschen*) sanpasulyje (*in der Mitwelt*). Heideggerio terminija, tai – sambūvis (*Müsein*) pasulyje (*In-der-Welt-Sein, Insein*).

¹¹ Anot Kanto, Dievas – taip pat vaizdinys, tačiau svarbus mūsų gyvenime reguliatyvia, euristicine prasme (Kant 1990).

ko, ir erdvės atžvilgiu. Mūsų egzistencinis laikas – dramatiškas prisiminimų ir ateities projekcijų lūžio momentas, kuris juo talpesnis, kuo baimingesnis (perfrazuojant Kierkegaardą¹²). Husserlis (ir Schützcas) tai vadina vidinės trukmės (*innere Dauer*) momentu, kur susilieja mūsų retencijos (prisiminimai) ir protencijos (siekliai). Nors šis gyvenamojo laiko įvardijimas pabrėžia individualaus laiko vientisumą, jis ignoruoja jo egzistencinius aspektus¹³.

Egzistencinė erdvė analogiškai egzistenciniam laikui sutelkia skirtingus – darbo šiokiadieniais, namų šeimoje, savaitgalio mieste, istorinį valstybės – laukus į vieną prasminę-egzistencinę provinciją su visais jos dalyviais kaip mūsų egzistencijos veiksniais. Laiko ir erdvės matmenys prasminėje-egzistencinėje provincijoje – neatsiejami: jie abiem kryptimis persmelkia mūsų gyvenimo iškarpa, kuri dėl savo egzistencinių sandų iškyla kaip hermeneutinė ir egzistencinė visuma. Mes esame laikiški ir erdviški būdami kūniški: pirmąjį aspektą papildžius „dabar“ (*nunc*) elementu (kūnas kaip *hic* ir *nunc* polius), erdvė ir laikas atliepia visus Schützcaso kūniškumo aspektus. Socialiniai kūnai, apie kuriuos dar kalbėsime, yra „kūniški“ sudarydami egzistencinės-prasminės provincijos erdves (ir laikus), kur mes įgyvendiname savo egzistencinį projektą. Mūsų gyvenimas skleidžiasi sąveikaujant socialiniams kūnams (šeimai, darbo kolektyvui, draugų būriui, politinei partijai) erdvėse ir laikuose, kuriuos visus sumezgame į vieną mazgą savo egzistencinėje-prasminėje provincijoje. Taigi egzistencija reikalauja ne tik hermeneutinio rišlumo (vieno egzistencinio projekto), bet ir imlumo, orientuojantis skirtingose

¹² Plg. *Baimė ir drebjimas* (Kierkegaard 1995).

¹³ Schützcas, skirtingai nei Husserlis, kalba apie baimės egzistencialą. Jis remiasi Kierkegaardu – ne Heideggeriu.

socialinėse erdvėse (ir laikuose). Egzistencinis projektas iškyla tam tikroje erdvių sankirtoje, sąveikaujant socialiniams kūnams, kurių kaita daro mūsų projektą gyvą, o mus – kūrybingus.

Neatsitiktinai Schützas kalba apie šuolį (*Sprung*) ir šoką, kurie būtini pereinant į kitą prasmę provinciją¹⁴. Prasminėmis provincijomis Schützas vadina nebendramates uždaras sapnų, religinio išgyvenimo, juoko, beprotybės, teoretizavimo sritis. Pasak Schützo, „neredukuojamos viena į kitą prasmų sritys“ reikalauja „perėjimo vienos į kitą staigaus šoko, ‘šulio’ <...> arba radiklios *attention à la vie* modifikacijos pagalba, taip įtraukiant (*Ins-Spiel-Setzen*) asmenybės kitą dalį (*anderen Teilpersönlichkeit*)“ (2003b: 146). Nagrinėdami teoretizavimo paradoksą matysime, kaip ši gyvenamojo pasaulio nebendramačių provincijų sąranga suponuoja nekomunikatyvumą, kartu – socialines atskirtis. Šią problemą Schützas bando įveikti pasitelkęs Bergsono „dėmesio gyvenimui“ (*attention à la vie*) koncepciją¹⁵ ir kai kuriuos egzistencinius (mirties baimės, senėjimo) socialinės fenomenologijos motyvus, kurie steigia bendrą reguliatyvų principą, teikiančią realybės akcentą (*Realitätsakzent*).

Siekdami išskleisti mūsų temą ir pagrįsti iškeltas tezes mes pertvarkysime Schützo siūlomus egzistencinius akcentus. Diskurso (komunikacijos) bendramatiškumą kaip tik užtikrina egzistencinė-prasminė provincija, individo gyvenimo projektu sumezganti skirtingas socialines erdves (ir laikus). Šios provincijos talpumas, kartu ir gyvenimo projekto brandu-

mas priklauso nuo individo pasirengimo priimti kitų socialinių dalyvių egzistencinį iššūkį. Taip vyksta kova dėl vietos egzistencinėje-prasminėje provincijoje, kurios erdvinės ir laikinės ribos nuolat plečiamos nepaisant, tiksliau, kaip tik dėl mūsų artėjimo myriop. Vaizdžiai tariant, mes vis perkertame socialinių sątų mazgą, iš naujų siūlų ir senųjų likučių sumegzdami vis kitą egzistencinį projektą. Socialiniai kūnai, kurių esame dalys, lemia, kad mūsų fizinė mirtis nesutampa su socialine: mūsų egzistencinis projektas, po mirties įgavęs visumos pobūdį, tęsia savo darbą megzdamas į kitų socialinių dalyvių mazgus. Čia kyla klausimas: kas laimi kovą egzistencinėje-prasminėje provincijoje? Į šį klausimą atsakysime pa-nagrinėję socialinės relevancijos problemą, kurią taip pat interpretuosime egzistenciškai.

Socialinės relevancijos ir teoretizavimo paradoksas

Kas yra socialinės relevancijos? Schützas ir Luckmannas kalba apie relevancijos struktūras, motyvuojančias mūsų veiklą tiek darbo, tiek laisvalaikio metu¹⁶. Pasak jų, „visi žinojimai (*Erfahrungen*) ir veiksmai (*Handlungen*) pagrindžiami relevancijų struktūrose“ (1975: 186). Kitaip tariant, relevancijos – egzistencijos sandai, lemiantys mūsų pasirinkimą atliekamų veiksmų ir įgyjamų žinių atžvilgiu. Būdamos individualios, relevancijos turi „socialinę“ priešistorę, kuri apima tiek savitus, tiek socializuotus sandus¹⁷, t. y. jos formuojasi eg-

¹⁴ „[Mein Leben bedarf] einer Art ‘Chock’ <...>, um mich dazu zu bringen [,] dieses geschlossene Sinngebiet zu durchbrechen und in Frage stellen“ (2003b: 145).

¹⁵ Tai atitinka vėlyvojo Husserlio (1976) gyvenamojo pasaulio koncepciją, kuria jis siekia įveikti mokslą, kuriam būtinos egzistencinės sąsajos su gyvenimu, krizę.

¹⁶ „Die entsprechende Relevanzstrukturen motivieren meine Arbeit, meine Freizeittätigkeiten usw.“ (Schütz; Luckmann 1975: 142)

¹⁷ „Das subjektive Relevanzsystem hat generell eine ‘soziale’ Vorgeschichte, die aber sowohl ‘eigenständige’ wie ‘empathische’ wie ‘sozialisierte’ Interpretations- und Motivationsrelevanzen enthält“ (Schütz; Luckmann 1975: 260).

zistencinių ir socialinių motyvų, temų bei interpretacijų sankirtoje. Schützas ir Luckmannas aptaria tematinės, interpretacinės ir motyvacinės relevancijas ir pabrėžia, kad jos susipynusios¹⁸. Taigi relevancijos išskyla polifoniniame lauke, kur susikryžiuoja egzistencinės nuostatos ir socialinės paskatos, temų pirmenybės bei interpretacinės prieigos.

Tarkim, būsimo studento pasirinkimą studijuoti architektūrą technikos universitete lemia jo šeimos tradicijos (tėvas – statybos inžinierius), geri matematikos ir fizikos pažymiai (žinių įvertinimas socialinėje aplinkoje), jo polinkis į meną (kūrybinės intencijos). Tačiau būsimo studento pasirinkimą koreguoja šeimos draugo universiteto docento nuomonė (draugų nuostata), kad „architektai vargsta“ (visuomenės pirmenybių nulemta nuomonė), ir pasikeitusi atsižvelgiant į šią nuomonę tėvų pozicija (šeimos pirmenybių pokytis). Šios kryžminės socialinių kūnų sąveikos, formuojantis relevancijai, rezultatas – studijos Technikos universitete, tačiau ne Architektūros, bet Aplinkos inžinerijos fakultete. Būsimojo studento *logos* erdvėje vyksta socialinių kūnų dvasinė kova – skirtingų *logos* priešstata, *polemios*. Vieno socialinio kūno judesys (šeimos nuostatų transformacija) yra paveiktas kito (pagarba draugystės institucijai) ir veikia trečią (technikos universiteto studentijos formavimasis).

Socialiniai kūnai veikia analogiškai individams socialinėje erdvėje – ne tiek panašumo, kiek abipusės sąveikos prasme. Viena, būsimojo studento formuotinas egzistencinis *logos* užgožtas kitų šeimos narių *logos*, kurie tampa socialinių vaidmenų kalvėje. Kita, būsimojo studento pasirinkimas (ne tik šis) ir for-

muoja jo *logos*, lemsiantį kitus egzistencinius pasirinkimus, kurie paveiks socialinių kūnų, kurių grandis jis yra, nuostatas, veikiančias individų elgseną. Taigi kiekvienas individas – erdvinės (ir laikinės) socialinės dëlionės¹⁹ dalis, kurioje susikryžiuoja skirtingi mūsų formuotini *logos*, kurių dvasinės kovos (*polemios*) aplinkoje mes tampame kaip individai. Ne taip kaip dvimatė vaikiška, ši keturmatė (trys erdvės matmenys, ketvirtas – laiko) dëlionė reikalauja egzistencinių nuostatų ir kūrybinių pastangų derinimo technikos. Prie technikos klausimo dar grįšime. Čia galime prisiminti Aristotelį, kuris *Nikomacho etikoje* teigia, kad vaikai negali būti laimingi, nes jie nepakankamai myli išmintį (*philei sophian*). Kitaip tariant, jie nepakankamai techniškai²⁰ dalyvauti egzistencinėje kūryboje. Šia prasme *mes visi kurdami savo istoriją nuo gimimo iki mirties esame vaikai, kuriems reikia egzistencinio pasirinkimo iğūdžių daugiamatėje socialinių kūnų sąveikų kintančioje logos aplinkoje*.

Daugiamatis įvairių *logos* sankirtų ir lūžių gyvenamasis pasaulis, kaip mūsų egzistencinės kūrybos erdvė, kupinas paradoksų. Vienas jų: tik gulėdami mirties patale tampame brandūs socialinių kūnų sąveikos dalyviai, nes pateikiame savo gyvenimo rišlią istoriją²¹, reikantišką kitiems socialiniams dalyviams, kurie ją interpretuoja, mūsų istorijai tęsiant savo darbą gyvenamajame pasaulyje. Paradoksas (*paradoxos*) reiškia įprastinės nuomonės²² (*doxa*)

¹⁹ Dëlionės modelį galima taikyti ir nagrinėjant kultūrą kaip egzistencinę kūrybą, kurios įvairūs sluoksniai – menas, mokslas, technika, politika, socialinė inžinerija – sąveikauja randantis individo egzistenciniam *logos*.

²⁰ *Technē* – menas.

²¹ Egzistencinės istorijos atitikmuo – romanas, kur visi įvykiai siejasi vienas su kitu sudarydami vientisą, bet atvirą interpretacijai visumą. Romano priešingybė – dienoraštis kaip nerišlių įvykių kratynas.

²² Anot Heideggerio–Šliogerio, *das Man* stichijos.

¹⁸ „[N]icht nur die thematische Relevanz, sondern auch die Interpretations- und Motivationsrelevanz [sind] aufs engste miteinander verflochten“ (Schütz, Luckmann 1975: 198).

peržengimą, lūžį, slinkį, kurių mums reikia egzistencinėje kūryboje ir kuri žymi daugiamatį mūsų gyvenamąjį pasaulį. Kaip minėta, šuoliui, šokui ir trūkiui²³ daug dėmesio skyrė ir Schützas, tyrinėdamas gyvenamojo pasaulio struktūras.

Panagrinėkime vieną Schützo minimą paradoką, būtent teoretizavimo ir iš jo kylantį komunikacijos paradoką. Pasak Schützo, „teoretizavimas <...> pirmiausia galimas tik tam tikroje diskurso visybėje“²⁴ (2003c: 234). Čia galime prisiminti Foucault, kuris *Diskurso tvarkoje* teigia, kad bet koks diskursas – uždaras iš principo, jis plėtojasi atsiribodamas nuo kitų diskursų svetimybių ir apribodamas save tam tikrais kvalifikaciniais reikalavimais. Technikos universitetas ir jame plėtojami diskursai – ne išimtis. Jei taip, filosofija (ypač) technikos universitete – vienas iš diskursų, kurie plėtojami atsiribojant nuo kitų, tarkim, architektūros ar aplinkos inžinerijos diskursų. Taigi turime paradoką: filosofija, turinti integruoti studentiją universitete bendros humanitarinės žinijos pagrindu, pati gali būti plėtojama tik išlikdama uždaru diskursu su specifiniais kvalifikaciniais reikalavimais ir siekiu atsiriboti nuo „svetimų“ diskursų. Schützas filosofinio teoretizavimo paradoką apibėžia taip:

norėdamas savo sanžmonėms (*Mitmenschen*) pranešti savo teorinius svarstymus, turiu grynai teorinę nuostatą (*Einstellung*) palikti nuošalyje (*fallen lassen*) ir grįžti į kasdienio gyvenimo pasaulį – į tą patį pasaulį, kuris <...> lieka neprieinamas tiesioginei teoretizavimo pagavai (*Zugriff*) (2003c: 235).

²³ Kalbėdami apie relevancijas, Schützas su Lucmannu teigia, kad relevancijos struktūrų pasikeitimas suponuoja aiškinimo trūkį (*Abbruch*) (1975: 136).

²⁴ *Theoretisieren* <...> ist erstens nur innerhalb eines Diskursuniversums möglich <...>.

Bendresnis filosofinio teoretizavimo atžvilgiu atvejis – komunikacijos paradoksas, siauresnis – fenomenologinio teiginio paradoksas²⁵. Kokia išeitis iš šios keblios padėties? Schützas šiuos teoretizavimo paradoksus sieja su uždaramis prasminėmis provincijomis kaip ontologinėmis, statinėmis esmėmis anapus individualios sąmonės srauto²⁶. Ši teoretizavimo kritika analogiška Aristotelio kritikai (*Metafizikoje* ir *Nikomacho etikoje*) Platono statiškų idėjų anapus daiktų atžvilgiu. Pasak Schützo, „komunikacinis paradoksas kyla tik tuomet, kai laikome, kad socialumas ir komunikacija taip pat įgyvendintini kitoje uždaroje kasdienio pasaulio prasminėje provincijoje“ (2003c: 238). Kitaip tariant, komunikacinis paradoksas liudija uždaras prasmines provincijas, į kurias padalytas mūsų gyvenamasis pasaulis. Jame mes atliekame skirtingus socialinius vaidmenis, kuriuos universitete atitinka fakultetai su juose plėtojama savitais diskursais. Jei taip, ar apskritai galimas fakultetų tarpusavio ginčas, apie kurį kalbėjo Kantas²⁷ (2005)? Prisiminkime: Kanto manymu, šio ginčo kaltininkas – Filosofijos fakultetas, kuriam rūpi minties kova (*polemios*); ginčas tarnaujantis fakultetų pažangai ir neturintis būti nutrauktas valdžios (Kant 2005: 34–37).

²⁵ Fenomenologinio teiginio paradoksas: „visi fenomenologiniai pranešimai yra neadekvatūs, nes jie bando ne-pasauliškai prasmei suteikti pasaulišką (*mundanen*) išraišką“ (2003c: 236).

²⁶ „Dieses 'Paradox der Kommunikation' <...> besteht nur solange, wie wir die von uns so bezeichneten geschlossenen Sinnprovinzen als ontologische, statische Wesensheiten betrachten, die objektiv außerhalb des individuellen Bewußtseinsstromes, dem sie entstammen, existieren“ (2003c: 236–237).

²⁷ Beje, Kanto laikų Karaliaučiaus universitetas ir Vilniaus Gedimino technikos universitetas – analogiški filosofijos padėtimi juose: tiek viename, tiek kitoje filosofija – parengiamoji disciplina, dėstoma žemesniuose kursuose.

Taigi Kantas filosofijai universitete skiria ypatingą socialinį vaidmenį²⁸.

Kokią išeitį siūlo pats Schützas? Jis kalba apie filosofavimo drauge (*sympphilosophiein*) stebuklą, gražinantį mąstytojus į teorinį lauką²⁹, o teoretikams pažadinantį dėmesį gyvenimui (*attention à la vie*). Pastaroji mintis atitinka vėlyvojo Husserlio intencijas įveikti mokslo krizę. Filosofavimas drauge užtikrina perėjimą (*Übergehen*), šuolį (*Sprung*), radikalių sąmonės įtampos (*Bewußtseinsspannung*) modifikavimą (Schütz 2003c: 239). Tokio filosofavimo pamatas – nedalus nuo gimimo iki mirties gyvenimas³⁰.

Mūsų tezė: *filosofinis diskursas – išskirtinis kitų teorinių diskursų atžvilgiu, nes jis laiduoja perėjimą iš vienos egzistencinės-prasmės provincijos į kitą. Skirtingos egzistencinės-prasmės provincijos, kurių sankirtos mazgas yra egzistuojantis individas, maitina vieningą jo gyvenimo istoriją, kuri tampa kitų individų egzistencijos veiksmu. Maža to, filosofinis diskursas pažadindamas minties kovą išjudina kitų teorinių diskursų plėtrą, t. y. padeda jiems įveikti savo uždaramą.*

Gyvenimo technė

Prieš pratęsdami samprotavimus pažvelkime į mūsų studento tolesnio gyvenimo istoriją, kurios vingiai liudija biografijos gyvenamajame

²⁸ Kantas ironiškai taria: filosofija – teologijos tarnaitė, bet „ar ji savo maloningajai poniai neša prieky deglą ar velka iš paskos šleifą (*ob diese ihrer gnädigen Frau die Fackel vorträgt oder die Schleppe nachträgt*)“ (2005: 28).

²⁹ „Und umgekehrt bringt das Wunder des sumfilosofen das volle Menschentum des Denkers in das theoretische Feld zurück“ (2003c: 238).

³⁰ „Es ist ein und dasselbe Leben, das mundane Leben, ungeteilt von der Geburt bis zum Tod, dem man sich in verschiedenen Modifikationen zuwendet“ (2003c: 237).

pasaulyje tiek egzistencinį rišlumą, tiek atvirumą. Po trejų (laiko matmuo) studijų Aplinkos inžinerijos fakultete metų studentas pasiryžta šuoliui, galinčiam iš esmės pakeisti socialinių kūnų, veikiančių jo egzistencinį projektą, santykį. Jis nusprendžia mesti studijas technikos universitete ir stoti į naujai įsteigtą Filosofijos fakultetą kitame universitete. Šis pasiryžimas formuojasi kryžminėje jo kūrybinių polinkių, puoselėtų šeimos (motina – filologė) mikrosociume, ir euforinių nuotaikų (Atgimimo laikotarpis), iškilusių visuomenės makrosociume, ugnyje. Kiekvienas egzistencinis pasiryžimas, net jeigu jis neįgyvendinamas (studentas, dėl didelio konkurso neįstojęs į Filosofijos fakultetą, sugrįžta tęsti studijų technikos universitete), formuoja individo tapatumą, kuris reiškiasi ne tiek priklausymu vienam ar kitam socialiniam kūnui, kiek tų kūnų unikaliu mazgu individo egzistencinėje kūryboje. Vieną kartą jau įveikęs pasipriešinimą (šeimos, kurios narių nuomonės šį kartą išsiskyrė, technikos universiteto, kurio prodekanas atkalbinėjo racionaliais argumentais) perkirdamas socialinių saitų mazgą, individas tampa kitų socialinių kūnų dalimi ir įkūnija naują egzistencinių-prasminių provincijų sankirtą, drauge įtvirtindamas savo tapatumą, kuriamą iki pat mirties valandos. Baigęs technikos universitetą ir įgijęs ryšius su inžinerijos pasauliu, mūsų individas neišsigina ir saitų su filosofijos pasauliu, kuris taip pat pasirinktas egzistenciniu pasiryžimu, kurį dabarbelieka įgyvendinti stojant į naujai įsteigtą Filosofijos fakulteto neakivaizdinį skyrių. Tačiau ilgi studijų įvairiose pakopose ir dėstymo Filosofijos fakultete metai nenutraukia (nors ir susilpnina) ryšių su technikos universiteto bendrija. Ateina laikas naujam egzistenciniam pasirinkimui (šuoliui), perkirsiančiam susiklosčiusį socialinių saitų mazgą ir įtvirtinsiančiam nau-

ją individo tapatumą. Siūlymą imtis organizuoti Filosofijos katedros veiklą technikos universitete buvo ypač sunku priimti dėl nusistovėjusios priklausomybės tam tikrų socialinių kūnų erdvei. Ir ši kartą socialinėje erdvėje vyraujančio *logos* įveiką lydėjo naujo tapatumo įkūnijimas naujoje socialinių saitų sankirtoje. Pastarasis egzistencinis pasirinkimas neatsiejamas nuo susirūpinimo filosofijos padėtimi *alma mater* kaip savo egzistencinės kūrybos, kuriai dabar atsiveria naujos galimybės, aplinkoje. Kiekvienas egzistencinis pasirinkimas – ir tam tikros erdvės su socialiniais kūnais pasirinkimas. Tai ir *symphilosophiein* partnerių pasirinkimas, reikalaujantis egzistencinės kūrybos įgūdžių arba gyvenimo *technē*³¹ kaip perkėlimo iš vieno *logos* į kitą meno.

Prieš apibendrinami panagrinėkime Heideggerio technikos sampratą, išskleistą darbe *Technikos klausimas* (2000). Heideggerio ištara, kad „technikos esmė visiškai netechniška“ (2000: 7), atveria kelią technikos kitokiai, paradoksaliai interpretacijai, mūsų plėtotai pirmiau. Heideggeris techniką sieja su *poiēsis*³² – iškeliančia (*her-vor-bringende*) kūryba. Mes tai interpretuojame kaip egzistencinę kūrybą, kuri iškelia tam tikrus visuomeninius saitus, steigiančius mūsų tapsmo erdvę, pripildytą socialinių kūnų. Šioje erdvėje kaip egzistencinėje-prasminėje provincijoje iškyla daiktai, asmenys, vaizdiniai, būdami mūsų egzistencinės kūrybos veiksniai. Drauge jie yra tiesūs, tikri, t. y. mūsų socialinės tikrovės

kaip egzistencinio tapsmo aplinkos sandai. Todėl Heideggeris teigia: technika kaip „iškėlimas įvyksta tik paslėptai tampant nepaslėptimi. <...> Graikai tai išreiškė žodžiu *alētheia*. Romėnai jį išverčia kaip *veritas*. Mes sakome *tiesa* (*Wahrheit*) ir paprastai suprantame tai kaip įvaizdžio tiesumą (*Richtigkeit des Vorstellens*)“³³ (2000: 13). Gyvenimo *technē* apima įtiesinimą ir įtikrovinimą, mums įkūnijant savo egzistencinį projektą daugiamatėje įvairių socialinių kūnų veikiamoje *logos* sankirtos erdvėje.

Išvados

Po viso to, kas pasakyta, paradoksaliai galime teigti, kad geras specialistas technikos universitete išugdomas filosofavimu drauge. „Geras“ reiškia gebantis savarankiškai pasirinkti daugiamatėje socialinių sankirtų erdvėje, kuri neatsiejama nuo egzistencinio tapsmo. Kiekvienas pasirinkimas – šuolis į naujas egzistencines-prasmines provincijas, kurias individas praturtina savo egzistencine kūryba. Aplinkos ir veikiančio tam tikroje socialinėje erdvėje individo sąveiką lydi šuoliniai pokyčiai, reikalaujantys gyvenamojo pasaulio talpumo ir jame veikiančio individo socialumo. Tai galioja ir pasirinkimams profesinėje ar mokslinėje veikloje, kuri neatsiejama nuo egzistencinės istorijos kūrimo. Paradoksas: filosofija, reikalaujama savo diskursyvių kriterijų, plečia profesinę veiklą socialinės polifonijos sąlygomis.

³¹ Filosofiją kaip gyvenimo meną Kačerauskas nagrinėjo kitur (2007b).

³² „Kuklus meno vardas – *technē*: priklausymas atskleidžiančiam *poiēsis*“ (2000: 35).

³³ *Her-vor-bringen ereignet sich nur, insofern Verborgenes ins Unverborgene kommt. <...> Die Griechen haben dafür das Wort alētheia. Die Römer übersetzen es durch 'veritas'. Wir sagen 'Wahrheit' und verstehen sie gewöhnlich als Richtigkeit des Vorstellens.*

LITERATŪRA

Aristotele. 1924. *Metaphysics*. Ed. Ross, W. D. Oxford: At the Clarendon Press.

Aristotelis. 1990. „Nikomacho etika“, in *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis.

Foucault, M. 1971. *L'ordre du discours*. Paris: Gallimard. (Vert. į liet. k.: Foucault, M. 1998. *Diskurso tvarka*. Vilnius: Baltos lankos.)

Habermas, J. 1995a. *Theorie des kommunikativen Handelns*. Bd. 1. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Habermas, J. 1995b. *Theorie des kommunikativen Handelns*. Bd. 2. *Kritik der funktionalistischen Vernunft*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Heidegger, M. 2000. „Die Frage nach der Technik“, in *Vorträge und Aufsätze, Gesamtausgabe*, Bd. 7. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, S. 5–36.

Husserl, E. 1976. *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie*. Haag: Martinus Nijhoff.

Husserl, E. 1952. „Ideen zu reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie II“, in M. Biemel (Hg.) *Husserliana IV*. Haag: Martinus Nijhoff.

Kačerauskas, T. 2007b. „Filosofija kaip gyvenimo menas“, *Filosofija. Sociologija* 3: 64–72.

Kant, I. 2005. *Der Streit der Fakultäten*. Hamburg: Felix Meiner Verlag.

Kant, 1990. *Kritik der reinen Vernunft*. Stuttgart: Reclam. (Vert. į liet. k.: Kantas, I. 1982. *Grynojo proto kritika*. Vilnius: Mintis.)

Kierkegaard, S. 1995. *Baimė ir drebėjimas*. Vilnius: Aidai.

Schütz, A. 2003a. „Das Problem der Personalität in der Sozialwelt“, in *Theorie der Lebenswelt 1, Werkausgabe*, Bd. V. 1. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft mbH, S. 35–73.

Schütz, A. 2003b. „Das Problem der Personalität in der Sozialwelt. Bruchstücke“, in *Theorie der Lebenswelt 1, Werkausgabe*, Bd. V. 1. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft mbH, S. 95–162.

Schütz, A.; Luckmann, T. 1975. *Strukturen der Lebenswelt*. Neuwied und Darmstadt: Luchterhand.

Schütz, A. 2003c. „Über die mannigfaltigen Wirklichkeiten“, in *Theorie der Lebenswelt 1, Werkausgabe*, Bd. V. 1. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft mbH, S. 181–239.

Wittgenstein, L. 1990. „Philosophische Untersuchungen“, in *Wittgenstein's Werkausgabe*, Bd. 1. Frankfurt am Main: Suhrkamp. (Vert. į liet. k.: Vitgenštein, L. 1995b. „Filosofiniai tyrinėjimai“, in *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis.)

SOCIAL BODIES AND IDENTITY OF AN INDIVIDUAL UNDER THE INFLUENCE OF *TECHNĖ* AND *LOGOS*

Romualdas Ginevičius, Tomas Kačerauskas

Summary

The article deals with the social space that is influenced by different social bodies as an environment of individual's existential becoming. *Logos* is interpreted as a whole of particular social attitudes, *technė* – as an art of existential creation. The next theses are developed: bodyness of the social groups presupposes a polyphonic environment of individual's existential becoming; an acting and suffering individual existing bodily from birth until death is the constitutional analog and participant of the social group. The authors state that an individual realizing his existential project is a tie of the dif-

ferent community's intersection and connecting chain of society. As far as there is no one society's *logos* that intersect the all social environments, the existing individual become both their connecting tie and a factor of social horizon's development. According to the authors, a society makes up a unit organism not having an environment of common *logos*, but including becoming individuals that connect the different *logos* with help of their existential project. The authors state that existential creation demands the skills of existential choice in the polyphonic changing *logos'* environ-

ment of social bodies' interconnection. The article deals with the role of philosophy in a technical university, as well. According to the authors, philosophical discourse is a special one regarding the other theoretical discourses, because it guaranties the transition from one existential-sensual provin-

ce to the other one. Philosophical discourse evokes the thought's fight and pushes the development of other theoretical discourses, i.e. helps to overcome their closeness.

Key words: social bodies, identity, individual, existence, *logos*, *technē*, philosophical discourse.

Įteikta 2008 01 11